

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN — POLONIA

VOL. XIX, 7

SECTIO H

1985

Zakład Geografii Ekonomicznej i Planowania Przestrzennego
Filia UMCS w Rzeszowie

Marian COMPAŁA

Poglądy na istotę i pojęcie równowagi gospodarczej

Взгляды на сущность и понятие экономического равновесия

Views on the Substance and the Notions of Economic Balance

POJĘCIE RÓWNOWAGI

Pojęcie równowagi gospodarczej zostało przejęte z klasycznej mechaniki, w której należy ono do teorii dynamiki. Równowagę definiuje się jako stan, w którym siły działające na jakiś punkt lub ciało, znoszą się nawzajem.¹ Bardziej precyzyjna definicja stwierdza, że o położeniu ciała sztywnego lub układu ciał mówi się, jeśli ono nieskończenie pozostaje w tym położeniu pod wpływem sił, które na niego działają.² Wówczas teorię równowagi krytykowano, że jest koncepcją statyczną nie mającą związku ze zmieniającym się światem. Istota równowagi gospodarczej wymaga stwierdzenia, jakie siły działają w ramach danego systemu ekonomicznego lub z zewnątrz na dany system.

Dynamiczny charakter równowagi nie zawsze był znany dla ekonomistów. Pełne jego zrozumienie należy zawdzięczać R. Frischowi (1935—1936), J. R. Hicksowi (1975) i P. A. Samulsonowi (1959). Najpowszechniejszą definicją równowagi gospodarczej jest uznanie jej jako równowagi popytu i podaży. Dlatego też przyjmuje się, że rynek jest w stanie równowagi, gdy wielkość popytu jest równa wielkości podaży. Podstawę tej definicji stanowi hipoteza, że jeśli wielkość popytu nie równa się

¹ B. Hansen: *Przegląd systemów równowagi ogólnej*. PWN, Warszawa 1976, s. 15.

² D. C. Rutherford: *Classical Mechanics*. London 1957, s. 119.

wielkości podaży, to wystąpi tendencja do zmiany ceny. Definicja ta znalazła wyraz w walrasowskiej hipotezie nadwyżkowego popytu powodującego zmiany cen.³

Druga, alternatywna definicja równowagi gospodarczej stwierdza, że równe muszą być cena popytu i cena podaży. Definicja ta opiera się na hipotezie, że jeśli cena popytu nie będzie równa cenie podaży, to producenci zmienią wielkość podaży. Jest to marshallowska hipoteza nadwyżkowej ceny powodującej zmiany ilości.⁴ Definicje te zakładają istnienie prawa ruchu cen lub ilości.

Trzecia definicja została sformułowana przez szwedzkich ekonomistów, szczególnie przez E. Lindahla w r. 1939. Stwierdza ona, że stan równowagi zostaje osiągnięty wówczas, gdy wszystkie plany i przewidywania wszystkich podmiotów gospodarczych są spełniane tak, że żaden podmiot gospodarczy nie ma skłonności do rewidowania swoich planów lub przewidywań.

W tym miejscu, dla ścisłości trzeba podkreślić, że wczesna teoria dynamiczna posługiwała się pojęciem równowagi ruchomej określonej przez H. L. Moore w r. 1929. Modele równowagi ruchomej zakładają, że siły zewnętrzne (wzrost liczby ludności) powodują zmiany funkcji popytu i podaży w czasie. W przypadku zakłóceń zewnętrznych jest to równoznaczne z przyjęciem założenia o natychmiastowym przystosowywaniu się cen i ilości.

Według J. R. Hicksa, równowaga jest to stan, w którym każdy wytwarza i konsumuje to, co preferuje.

Twórcą współczesnej teorii równowagi ogólnej był Leon Walras. Swoją pierwszą układ równań na ten temat przedstawił w *Elements d'economie politique pure* (1874), a ostateczną wersję w *Edition definitive* (1926).⁵ Podobny układ równań zaprezentował również G. Cassel w r. 1918.⁶ Cassel przyjmował współczynniki techniczne jako stałe, natomiast L. Walras uzależnił je od wyboru techniki.

L. Walras jednak nie rozszerzył swojego systemu tak, aby włączyć do niego handel zagraniczny. Dokonał tego dopiero V. Pareto. Pokrewny mu system przedstawił Yntema w r. 1931, a później B. Ohlin w 1935. Jednym z ważnych osiągnięć Ohlina było wykazanie, że handel zagraniczny i międzyregionalny są zjawiskami zasadniczo identycznymi.

Walrasowski system równowagi ogólnej wpłynął na rozwój teorii ekonomii w kilku kierunkach. Z chwilą zbudowania przez L. Walrasa ukła-

³ Hansen: *op. cit.*, s. 16.

⁴ *Ibid.*

⁵ L. Walras: *Elements d'economie politique pure*. Edition definitive. Paris 1926.

⁶ G. Cassel: *Theoretische Sozialökonomie*. Leipzig 1918.

du równowagi, zaczęły się dyskusje na temat istnienia rozwiązań układów równowagi ogólnej. Do rozwiązywania pewnych problemów przydatniejsza okazała się uproszczona wersja układu równowagi ogólnej, którą pierwszy zaproponował J. R. Hicks w r. 1975.⁷

Wprawdzie J. R. Hicks i O. Lange zainicjowali krytykę roli pieniądza w teorii neoklasycznej, lecz nie wnieśli pozytywnego wkładu do teorii pieniądza w kontekście teorii równowagi ogólnej. Uczynił to D. Patinkin w swojej książce *Money, Interest and Prices* (1956).⁸

We współczesnej ekonomii kapitalistycznej dominują dwa systemy statycznej równowagi ogólnej, tj. system J. M. Keynesa oraz system nakładów i wyników W. W. Leontiefa. Oba te systemy zajmują się w sposób uproszczony problemami o centralnym znaczeniu z punktu widzenia praktyki i teorii gospodarczej. Nadają się one również do zastosowania empirycznego.

Teoria M. Keynesa została sformułowana przy użyciu wielkości agregatywnych dochodu narodowego, inwestycji prywatnych i konsumpcji. Zaprezentowanie takiego modelu jest osiągnięciem, które stawia J. M. Keynesa w rzędzie największych ekonomistów.

W. W. Leontief przedstawił pierwszą wersję swojego modelu w r. 1936, lecz pełniej rozwinął układ statyczny w pracy *The Structure of the American Economy* (1951). Z kolei zaprezentował on wersję dynamiczną i pokazał krótką prezentację analizy nakładów i wyników. Dokładny opis tego systemu można znaleźć w pracach R. Dorfmana, F. A. Samuelsona i R. Solowa.

Współczesna teoria wzrostu zrównoważonego została zapoczątkowana przez słynny model Johna von Neumanna w r. 1945. Model ten jest logicznie spokrewniony z neoklasyczną teorią równowagi w uproszczonej wersji W. Leontiefa. Ponadto był to pierwszy model zawierający elementy programowania.

Zarówno zdynamizowany model W. Leontiefa, jak i model J. A. von Neumanna należą do neoklasycznej teorii równowagi. Model von Neumanna zajmuje się problemami, których nie mogła rozwiązać teoria neoklasyczna.

Inny system równowagi przedstawił Erik Lindahl w r. 1939. Model ten można uznać jako poprawioną wersję modelu Walrasa. Jest on zupełnie zdezagregowany. Modele wzrostu zrównoważonego mogą być zdezagregowane i zagregowane. Modele zagregowane można podzielić na dwie grupy, tj. neoklasyczne i keynesowskie. Podstawą modeli neoklasycznych są typowe neoklasyczne założenia ujęte w modelu przedstawi-

⁷ J. R. Hicks: *Dodatek matematyczny*. Rozdz. 13 i 21.

⁸ D. Patinkin: *Money, Interest and Prices*. New York 1966.

nym przez R. Solowa. Punktem wyjścia do zbudowania neoklasycznego modelu wzrostu jest przyjęcie podstawowego założenia, że podaż pracy rośnie według pewnej naturalnej stopy. Naturalny wzrost podaży pracy może pozostawać w związku ze wzrostem liczby ludności. Można go również interpretować jako wzrost wydajności pracy dzięki postępowi technicznemu.

Do neoklasycznych założeń dodatkowych należą:

- funkcja produkcji jako jednorodna funkcja pierwszego stopnia,
- ilość pieniądza rosnąca według tej samej stopy, co globalne inwestycje,
- funkcja oszczędności jako jednorodna funkcja pierwszego stopnia względem rozporządzalnego dochodu,
- funkcja preferencji płynności jako jednorodna funkcja pierwszego stopnia względem dochodu narodowego.

Przyjęte dodatkowe założenia o jednorodności są charakterystyczne dla modeli wzrostu zrównoważonego. Przedstawicielem modeli neoklasycznych agregatowych był R. Solow. Przedstawił on poszerzony model dynamiczny uwzględniający postęp techniczny, elastyczność podaży pracy i oszczędności względem stopy procentowej.

Natomiast modele keynesowskie nie przyjmują neoklasycznej teorii krańcowej produktywności, lecz równowagę opierają na zmianach w podziale dochodu narodowego.

Równowaga w sensie technicznym oznacza zgodność różnych realnych wielkości ekonomicznych; jest to zgodność bilansowa, którą można przedstawić w wersji statycznej jako tablicę przepływów międzygałęziowych. W podobny sposób można przyjąć termin „równowaga” w porównaniu z uzgodnionym przebiegiem w czasie różnych wielkości realnych. Jest to określenie równowagi dynamicznej. Spośród różnych stanów uzgodnienia bilansowego można wyróżnić takie, które w sposób najbardziej efektywne wykorzystują istniejące zasoby. Takie stany równowagi oznaczają osiągnięcie technicznego optimum gospodarki.

Teoria równowagi ogólnej pojmowana jest w bardzo szerokim znaczeniu. Obejmuje ona również modele ekonomiczne, które mogą być statyczne albo dynamiczne.

W modelu statycznym zmienne występują niezależnie od upływu czasu. O rozwiązaniu równowagi dla określonego modelu statycznego można mówić wówczas, gdy w rozwiązywaniu nie pojawia się czas. Inaczej mówiąc, rozwiązanie modelu statycznego jest zawsze rozwiązaniem równowagi. To samo odnosi się do stacjonarnego rozwiązania modelu dynamicznego, czyli powtarzania się modelu w niezmiennym stanie. Modele dynamiczne mogą mieć rozwiązanie równowagi, gdy pewne cechy modelu powtarzają się nie zmienione w czasie, a inne cechy wykazują zmiany.

Inaczej mówiąc, modele dynamiczne są bardziej elastyczne od modeli statycznych.

W ostatnich latach uczeni radzieccy opublikowali wiele wyników badań zawierających krytyczną analizę burżuazyjnych teorii gospodarczych.

B. Sieriebriakow⁹ stwierdził, że współczesna burżuazyjna ekonomia polityczna coraz bardziej upodabnia się do ekonomii matematycznej. Znamię powszechnego procesu nasilającej się matematyzacji burżuazyjnej ekonomii politycznej mają również teorie ogólnej równowagi gospodarczej.

I. Blumin i W. Nowożyłow próbowali analizować pewne ekonomiczno-matematyczne warianty teorii równowagi gospodarczej. I. Blumin napisał swe monografie wcześniej niż matematyczne programowanie miało zastosowanie w burżuazyjnej ekonomii politycznej. W. Nowożyłow dokonał krytycznej analizy modelu ogólnej równowagi opracowanego przez L. Walrasa. B. Sieriebriakow kontynuował twórczą krytykę teorii równowagi gospodarczych rozpoczętą przez I. Blumina i W. Nowożyłowa. Stwierdził on, że modele ogólnej równowagi gospodarczej w burżuazyjnej ekonomii politycznej opisują relacje ogólnogospodarcze, szczególnie dla kapitalizmu wolnokonkurencyjnego. Modele te obejmują w jednym schemacie trzy przesłanki teoretyczne, tj. teorię użyteczności krańcowej, teorię produktywności krańcowej i teorię popytu — podaży. Ponadto B. Sieriebriakow analizując modele równowagi gospodarczej ujawnił ich wewnętrzne sprzeczności. Uwidaczniają się one przy syntezie wszystkich równowag częściowych w jednym modelu ogólnej równowagi gospodarczej. Wewnętrzna sprzeczność modelu ogólnej równowagi gospodarczej wychodzi przy źródłach zysku. Zysk może pojawić się tylko przy naruszeniu stanu równowagi. Z kolei narzucenie równowagi oznacza nieuchronnie odchylenia od założonego optymalnego stanu gospodarki. Dlatego też nie można uniknąć wewnętrznej sprzeczności równowagi ogólnej.

Pierwszy model ogólnej równowagi gospodarczej opracowany przez L. Walrasa w układzie równań powinien wg Sieriebriakowa odzwierciedlać warunki odpowiadające stanowi ogólnej równowagi. Natomiast w modelu tym znalazły swoje miejsce tylko równania popytu i podaży każdego towaru, jako funkcja cen wszystkich towarów. Najprostszym modelem ogólnej równowagi gospodarczej jest model popytu i podaży dla całego zasobu towarów.

W. Baumol stwierdza abstrakcyjność tego systemu, ponieważ analizuje się w nim gospodarkę z punktu widzenia wyłącznie powierzchniowych zjawisk występujących w sferze wymiany.

⁹ B. Sieriebriakow: *Teorie równowagi gospodarczej*. PWE, Warszawa 1977.

Powstanie modelu Walrasa miało również i pozytywny wpływ na rozwój nauk ekonomicznych. W modelu tym została pierwszy raz wyrażona idea współzależności wskaźników ekonomicznych w postaci algebraicznych równań. Niestety, równowaga gospodarcza pojmowana była w sposób mechaniczny.

Jeszcze bardziej sprzeczny jest model ogólnej równowagi gospodarczej z punktu widzenia warunków tworzenia zysku przedsiębiorcy. Główne źródło wymienionych sprzeczności leży w połączeniu siły roboczej ze wszystkimi pozostałymi czynnikami produkcji. Tylko siła robocza jest źródłem nowo wytworzonej wartości.

Burżuazyjni ekonomiści próbują udowodnić istnienie ogólnej równowagi gospodarki kapitalistycznej za pomocą aparatu programowania matematycznego. Przypisywanie kapitalizmowi cech właściwych wyłącznie gospodarce socjalistycznej realizuje się w modelach równowagi drogą pośrednią. Jako jedyny cel gospodarki uznają oni osiągnięcie maksimum użyteczności lub maksimum ilości artykułów konsumpcyjnych. W rzeczywistości takie założenia są sprzeczne z kapitalistycznymi stosunkami produkcji.

NIERÓWNOWAGA GOSPODARCZA

W ekonomii politycznej rozpatruje się gospodarkę jako system proporcjonalności i równowagi. W rzeczywistości powstają dysproporcje, zakłócenia i braki równowagi. Przez równowagę gospodarczą przyjmuje się stan, w którym zasoby czynników produkcji są w pełni wykorzystane, podaż i popyt są równe, nie ma niedoborów i nadwyżek finansowych oraz ujemnego lub dodatniego salda w bilansie płatniczym. Przez zasoby czynników produkcji należy rozumieć siłę roboczą, maszyny, urządzenia i materiały. Praktycznie takiej równowagi nie ma nigdzie na świecie.

Współczesne systemy ekonomiczne cechuje trwały brak równowagi. Wobec dynamicznego charakteru i zmienności struktur systemów ekonomicznych, konieczne jest rozporządzanie nadwyżkami środków ponad ilości wyznaczone przez założenie równowagi. W tym przypadku przez system ekonomiczny przyjmuje się gospodarkę narodową.

Sprawne zaopatrzenie rynku w produkty spożycia wymaga również stanu, w którym musi istnieć nadwyżka podaży nad popytem. Analogicznie ma się sprawa z zaopatrzeniem procesu produkcji w środki produkcji.

Warunkiem równowagi są określone stosunki wzajemne składników występujących jednocześnie w procesie ekonomicznym jako w procesie materialnym i wartościowym. Inaczej mówiąc — dla powstania równowagi ogólnej konieczne jest istnienie równowagi technicznej i wartościowej. Przy dominacji czynnika wartościowego nad rzeczowym jest nieuniknione powstanie stanów nierównowagi.

W złożonych systemach ekonomicznych równowaga znajduje wyraz w ich podsystemach. Ze względu na ruch i zmiany wewnątrz systemów ekonomicznych, równowaga w systemach stale ulega naruszeniom. Istnieje tu analogia z zasadą trwałej nierównowagi żywej materii.

W pracy zbiorowej *Równowaga dynamiczna człowieka i przyrody*, autorzy radzieccy scharakteryzowali równowagę pod tym kątem widzenia.¹⁰ Interesujący jest także pogląd na równowagę Ludwiga von Bertalanffy'ego.¹¹ Uważał on, że system powinien być oddalony od prawdziwej równowagi. Właśnie trwała nierównowaga systemów jest warunkiem stałego realizowania przez system swoich funkcji celu w długim okresie na maksymalnym poziomie. System ekonomiczny stale musi dostosowywać się do zmiennego systemu potrzeb społecznych. Wymaga to posiadania nadwyżki zasobów ekonomicznych.

Z punktu widzenia dynamiki trzeba rozpatrywać rozwój gospodarki w czasie, który odbywa się na podstawie decyzji ekonomicznych podejmowanych w warunkach niepewności. Dlatego też teoria dynamiczna musi uwzględniać występowanie czynników przypadku i postawy wobec niepewności.

Ruchy dynamiczne długookresowe zmieniające układ sił w gospodarce oraz współczynniki techniczno-ekonomiczne są czynnikami zmienności struktur i nierównowagi. Regulowanie gospodarki w dłuższym horyzoncie czasowym wydłuża tego typu ruchy dynamiczne.

Czynnikami pogłębiającymi brak równowagi ogólnej są wzrastająca złożoność systemów ekonomicznych i wydłużenia się ekonomicznego horyzontu czasowego. W szczególności należy uwzględnić brak możliwości dokładnego przewidywania zmian cen, płac i kosztów w długim okresie.¹²

Jedną z istotnych przyczyn zwiększenia stopnia niepewności jest niemożliwość dokładnego przewidywania długości ekonomicznego horyzontu czasowego różnych przedsiębiorstw. Ekonomiczny horyzont czasowy jest to przyszły okres, w którym przy podejmowaniu decyzji ekonomicznej ujmuje się przewidywane nakłady i efekty.

Istotny wpływ na stan nierównowagi ma również handel zagraniczny. Dla utrzymania produkcji na dawnym poziomie niezbędne jest określenie wielkości i struktury importu. Jeżeli nie mogą być one osiągnięte, to powstają i pogłębiają się stany nierównowagi. Import zależy od bilansu płatniczego kraju, który w dłuższym okresie zależy od poziomu eksportu. Dla bilansów płatniczych różnych krajów typowym jest stan nierównowagi, czyli ujemne lub dodatnie bilanse płatnicze. Ponadto istot-

¹⁰ *Dinamiczeskoje rawnowiesie czelowieka i prirody*. Praca zbiorowa, Mińsk 1977, s. 53.

¹¹ L. von Bertalanffy: *Problems of Life*. London 1952, s. 132.

¹² J. Hicks: *Wartość i kapitał*. Warszawa 1975.

nym przejawem nierównowagi oraz sprzeczności między dwiema stronami procesu produkcji, tj. techniczno-rzeczową i wartościową występuje tworzenie się tzw. wąskich gardeł, czyli przekrojów. Zjawisko zwane „wąskim gardłem” polega na braku w systemie lub podsystemie ekonomicznym pewnego elementu, co wywołuje zmniejszenie efektów ekonomicznych. Brak tego elementu i w konsekwencji zmniejszenie efektów ekonomicznych może być wywołany przez niedobór środków finansowych. Wąskie gardła mogą mieć różny zasięg i znaczenie. Przykładem wąskiego gardła może być brak środków na zakup materiałów za granicą, potrzebnych do wykorzystania istniejących zdolności produkcyjnych.

Równowaga wykazuje ilość środków niezbędnych do kształtowania się procesów ekonomicznych bez zakłóceń. Celem zapewnienia niezawodności ekonomicznej konieczny jest nadmiar środków w systemie ekonomicznym. Taki nadmiar jest jednym z kryteriów jakości funkcjonowania systemu ekonomicznego.

Należy również odróżnić stan nierównowagi dodatni i ujemny. Pierwszy charakteryzuje się istnieniem nadmiaru środków w stosunku do zamierzonej podaży, z uwzględnieniem struktury popytu. W drugim natomiast występuje niedobór środków w stosunku do zamierzonej podaży, przy czym struktura podaży jest niedostosowana do struktury popytu. Optymalny stan nierównowagi to taki stan, w którym zamierzona podaż z uwzględnieniem struktury popytu zostaje zrealizowana przy minimalnej wielkości nadmiaru środków.

Jeżeli w pewnych okresach w różnych dziedzinach gospodarki istnieją nadmiary środków, a w innych niedobory środków, to całość zasobów czynników produkcji nie może być w pełni wykorzystana. Niewykorzystane czynniki produkcji można podzielić na ¹³:

- część stanowiącą rezerwy dla zapewnienia sprawnego funkcjonowania systemu ekonomicznego,
- część, która nie może być wykorzystana ze względu na warunki procesu produkcji jako procesu rzeczowo-technicznego,
- część, która nie może być wykorzystana ze względu na realizowane funkcje celu.

Warunkiem optymalności jest ustalenie rezerw w gospodarce, które są niezbędne do sprawnego funkcjonowania systemu ekonomicznego. Gdy rezerwy są niższe od optymalnych, to następują zakłócenia w funkcjonowaniu systemu ekonomicznego. Wówczas wartość realizowanej funkcji celu jest mniejsza od optymalnie możliwej.

Funkcje celu mogą być zmaksymalizowane, gdy część zasobów czynników produkcji nie może być wykorzystana ze względu na warunki pro-

¹³ H. Minc: *Współczesna ekonomia polityczna*. PWN, Warszawa 1981.

cesów produkcji jako procesu rzeczowo-technicznego. Wynika z tego, że brak równowagi gospodarczej nie jest przeszkodą optymalizacji. Maksymalizacja różnych funkcji celu łączy się z różnym stopniem wykorzystania zasobów czynników produkcji.

Henryk Grossman, polski ekonomista dokonał naukowej interpretacji poglądów K. Marksa na temat równowagi gospodarczej. Dowodził on¹⁴, że w ekonomii klasycznej i marginalnej proces ekonomiczny pojmuje się tylko w kategoriach wartościowych. Za niesłuszną uważa interpretację poglądów K. Marksa przeprowadzoną przez K. Kałuskiego, R. Hilderdinga, O. Bauera, R. Luksemburg i N. Bucharina. Rozważali oni problem równowagi wyłącznie pod kątem wartości, a przecież proces ekonomiczny jest procesem materialnym, czyli rzeczowym i procesem wartościowym. Teoria równowagi w ujęciu K. Marksa jest teorią dynamiczną. Przyjmuje ona za podstawę stosunki ekonomiczne w Anglii z połowy XIX wieku, gdy wolna konkurencja była u szczytu swego rozwoju. Wybiega ona również w przyszłość XX i XXI wieku.

Głównym nurtem ekonomii politycznej w krajach zachodnich jest ekonomia marginalna, przedstawiająca gospodarkę w krótkim okresie w warunkach pewności i w równowadze. Takie pojęcie ma charakter statyczny i powstało pod wpływem statyki jako części mechaniki badającej równowagę ciała.

J. M. Keynes wprowadził poprawkę do teorii marginalnej przez stwierdzenie faktu istnienia bezrobocia, czyli braku równowagi. Przykładem ujęcia statycznego gospodarki jest praca profesora ekonomii M. Morishina *The Economic Theory of Modern Society* (1976).¹⁵

Teorie statyczne dowodzą, że zakłócenia gospodarcze nie wynikają z systemu ekonomicznego. W teoriach tych nie wprowadza się do analizy ekonomicznej czynnika czasu. Przyjmuje się pewność i brak ryzyka. Procesy dynamiczne traktuje się jako wahania wokół stanu równowagi lub jako przejściowe zakłócenia poprzedzające nowy stan równowagi.

Nowe ujęcie teorii równowagi w krajach zachodnich opiera się stale na założeniach pewności.

Natomiast John Hicks wskazuje, że wskutek niewiedzy ludzi co do przyszłych zmian danych, doskonała równowaga nigdy nie może być osiągnięta¹⁶.

Trwałą nierównowagę żywej materii opisuje S. T. Mieliuchin w pracy *Matierija w jejo jedinstwie, bieskoniecznosti i razwitii*.¹⁷ Pisze on, że

¹⁴ H. Grossman: *Morse l'economie politique classique et la probleme de la dynamique*. Paris 1975.

¹⁵ M. Morishin: *The Economic Theory of Modern Society*. Londyn 1976.

¹⁶ Hicks: *op. cit.*, s. 138.

¹⁷ S. T. Mieliuchin: *Matierija w jejo jedinstwie, bieskoniecznosti i razwitii*. Moskwa 1966, s. 350.

rozwój materii jest jednoznacznym rozwijaniem istniejących więzi, a przeszły stan materii jednoznacznie określa jej przyszłe stany. Natomiast W. T. Mieszczeriakow uznaje, że pojęcie harmonii wyraża prawidłową formę rozwoju, który nie uległ wypaczeniu.¹⁸ Podkreśla on, że niedoceniecie niepewności oraz przypadkowości wiąże się z rozpatrywaniem równowagi gospodarczej jako stanu rzekomo trwałego i normalnego. Teoria statyczna nie nadaje się do wyjaśnienia rzeczywistości ekonomicznej, gdy usiłuje przedstawić stosunki między wielkościami ekonomicznymi w warunkach ogólnej równowagi. Przyjęcie teorii równowagi prowadzi do ostrych stanów nierównowagi.

Na zakończenie należy zdecydowanie zaznaczyć, że równowaga rynkowa i równowaga w sferze produkcji stanowią treść ogólnej równowagi gospodarczej. Treścią bowiem tej równowagi ogólnej są równowagi w sferze produkcji, podziału i wymiany.

РЕЗЮМЕ

Представленный вопрос тесно связан с важными и актуальными проблемами кризисно-инфляционной ситуации в Польше. В статье обсуждаются теоретические аспекты сфер экономического равновесия.

Статья подразделяется на две части: „Понятие равновесия“ и „Экономическое неравновесие“. В первой части представлены взгляды многих авторов и школ в экономии на экономическое равновесие. Особого внимания заслуживает анализ некоторых экономико-математических вариантов теории экономического равновесия, выдвинутых советскими экономистами. Во второй части подвергаются критике статические теории равновесия с позиции признания существования устойчивого неравновесия в народном хозяйстве. Из сказанного следует, что образование неравновесия является следствием динамического характера экономики.

Кроме того, автор считает, что рыночное равновесие и равновесие в сфере производства представляют собой содержание экономического равновесия, ибо содержание этого общего равновесия составляют равновесия в сфере производства, распределения и товарообмена.

SUMMARY

The problem presented here is closely related to important and current issues resulting from the situation of crisis and inflation. In Poland, the subject from this range views the spheres of economic balance in theoretical aspects.

The article is divided into two parts. The first one deals with the notion of balance, the other — with the lack of economic balance. The first part presents

¹⁸ W. T. Mieszczeriakow: *Garmonija i garmoniewskoje rozwitije*. Lenin-grad 1976, s. 112—114.

the views of many authors and economic schools concerning the so-called economic balance.

What deserves special attention here is the analysis of certain economic-mathematical variants of the theory of economic balance as presented by Russian economists. The second part presents the criticism of static theories of balance assuming the existence of permanent lack of balance in the national economy. Concluding, the lack of balance is a consequence of the dynamic character of the economy.

